

PRACE

Instytutu
Europy
Środkowej

Mariusz Próchniak

Inwestycje w państwach Europy Środkowej i Wschodniej

PRACE Instytutu
Europy
Środkowej

Recenzenci Dr hab. Magdalena Szyszko,
Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu
Dr hab. Bartosz Witkowski,
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Seria Prace Instytutu Europy Środkowej

Numer 6/2019

Redakcja serii Beata Surmacz i Tomasz Stępniewski

Copyright Instytut Europy Środkowej

ISBN 978-83-66413-09-2

Wydawca Instytut Europy Środkowej
ul. Niecała 5
20-080 Lublin
www.ies.lublin.pl

Korekta eKorekta24.pl

Projekt okładki i skład www.targonski.pl

Fotografie na okładce © Billion Photos | shutterstock.com
© Costello77 | shutterstock.com

Druk www.drukarniaakapit.pl

Instytut
Europy Środkowej

Nr 6/2019

PRACE

Instytutu
Europy
Środkowej

Mariusz Próchniak

**Inwestycje w państwach
Europy Środkowej i Wschodniej**

Lublin 2019

TEZY

Mimo szybkiego wzrostu gospodarczego w Polsce w ostatnich latach i względnie dobrej dynamiki produkcji polskiej gospodarki w trakcie kryzysu globalnego (jako jedyne państwo UE uniknęliśmy recesji i zanotowaliśmy tylko spowolnienie gospodarcze) inwestycje w Polsce nie są duże. Długookresowy rozwój gospodarczy wymaga znacznie wyższej stopy inwestycji.

Możliwości oparcia przez państwa Europy Środkowej i Wschodniej dalszego wzrostu gospodarczego w szybszym tempie niż Europa Zachodnia na czynnikach związanych z napływem kapitału z zagranicy wyczerpują się. Apogeum inwestycji zagranicznych w tych państwach już nastąpiło. Rynki produktów w Europie Środkowej i Wschodniej są nasycone i brakuje możliwości uzyskania szybkich i wysokich zysków z inwestycji. Nie należy zatem oczekiwać gwałtownego wzrostu napływu inwestycji zagranicznych do tych państw.

Polska charakteryzuje się dużymi różnicami regionalnymi nie tylko w odniesieniu do poziomu dochodów, lecz także pod względem innych zmiennych (np. wielkości inwestycji). W województwach peryferyjnych inwestycje są o wiele niższe niż w województwach skupiających duże ośrodki miejskie.

Możliwe jest podniesienie stopy inwestycji w Polsce. Politykę gospodarczą należy ukierunkować tak, aby zwiększyć inwestycje w sektorze zarówno prywatnym, jak i publicznym. Przykładowymi rozwiązaniami są inwestycyjne ulgi podatkowe, zmniejszenie liczby procedur przy podejmowaniu przedsięwzięć inwestycyjnych oraz lepsze wykorzystanie środków unijnych przeznaczonych na inwestycje.

1.

Wprowadzenie

Treścią niniejszego raportu jest analiza i diagnoza sytuacji państw Europy Środkowej i Wschodniej pod względem wielkości inwestycji, w tym napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). Badanie obejmuje 14 państw Europy Środkowej i Wschodniej – 10 państw Europy Środkowo-Wschodniej, które wstąpiły do Unii Europejskiej (UE) w latach 2004 i 2007 (EŚW10): Polskę, Czechy, Słowację, Węgry, Litwę, Łotwę, Estonię, Słowenię, Bułgarię i Rumunię, jak

również 4 państwa nienależące do UE: Białoruś, Mołdawię, Serbię i Ukrainę. Mimo uwzględnienia w analizie kilkunastu państw szczególną uwagę poświęcono Polsce. Celami raportu są ocena sytuacji na podstawie najnowszych dostępnych danych, określenie długookresowych trendów zaobserwowanych w ciągu ostatnich kilkunastu lub kilkudziesięciu lat, a także sformułowanie rekomendacji dla polityków gospodarczych.

Badanie obejmuje możliwe długi horyzont czasowy: lata 1990–2018 (choć, co naturalne, dla niektórych państw i zmiennych dostępne dane dotyczą krótszego okresu). W celu wyznaczenia trendów analizę oparto na danych uśrednionych dla kilkuletnich (głównie pięcioletnich) podokresów. Uwzględnienie podokresów wynika z chęci wyeliminowania krótkookresowych szoków na prezentowane zmienne.

Inwestycje są bardzo ważne dla wzrostu i rozwoju gospodarczego. Wpływają one na produkt krajowy brutto (PKB) zarówno od strony popytowej, jak i podażowej. Z jednej strony inwestycje są wydatkami przedsiębiorstw i stanowią część popytu globalnego w gospodarce – wyższe oznaczają większy popyt i prowadzą do wzrostu produkcji i dochodu. Z drugiej strony inwestycje wpływają na wzrost gospodarczy podażowo, przyczyniając się do zwiększenia akumulacji kapitału rzeczowego (fizycznego) i przez to do wzrostu produkcji potencjalnej. Zgodnie bowiem z koncepcją makroekonomicznej funkcji produkcji PKB jest funkcją czynników

wytwórczych. Do podstawowych zaliczamy: kapitał rzeczowy, pracę, technologię, kapitał ludzki. Inwestycje wpływają na akumulację pierwszego z nich.

Trzeba podkreślić, że popytowe efekty inwestycji są automatyczne i mają charakter krótkookresowy. Wyższe inwestycje oznaczają wzrost wydatków i wzrost dochodu, niezależnie od tego, co stanowi przedmiot inwestycji. Podażowe skutki inwestycji nie są automatyczne i zależą od ich efektywności. Może się zdarzyć – tak jest w przypadku inwestycji całkowicie chybionych – że wywołają one jedynie efekty popytowe, ale nie będą w ogóle powodować większej akumulacji kapitału rzeczowego i tym samym podażowe skutki nie wystąpią. Skrajnym przykładem jest budowa mostu, do którego (np. z powodu problemów z wykupem działek związanych z nieuregulowanymi kwestiami własności gruntu) nie można zbudować dojazdu i z którego nikt nie może korzystać. Od strony popytu nie ma znaczenia, czy ktoś będzie korzystał z mostu, natomiast podażowe efekty będą zupełnie inne.

Inwestycje są zatem bardzo ważne dla gospodarki. Niższe opracowanie ma charakter raportu i pominięto w nim przegląd literatury, chociaż artykułów naukowych dotyczących analizy wolumenu i wpływu inwestycji, w tym bezpośrednich inwestycji zagranicznych, na różne obszary gospodarki jest bardzo dużo¹.

¹ Zob. np.: T. Gutowski, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce jako jedna z form międzynarodowego przepływu kapitału*, „Studia i Materiały Instytutu

Trzeba również wspomnieć, że o ile dane dotyczące inwestycji ogółem są w miarę ujednolicone w różnych bazach danych, o tyle statystyki inwestycji zagranicznych bardzo często różnią się w zależności od źródła, co wynika m.in. z odmiennej metodologii liczenia. Zwłaszcza w przypadku inwestycji zagranicznych ważne jest podanie źródła oraz sposobu pomiaru strumienia lub zasobu inwestycji zagranicznych, co też uczyniono w tekście oraz w tytułach i źródłach tabel i rysunków.

Raport składa się z siedmiu części. Po wprowadzeniu, w punkcie 2, przeanalizowano inwestycje ogółem. Punkt 3 dotyczy bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Analiza inwestycji w poszczególnych sektorach gospodarki znajduje się w punkcie 4. Punkt 5 koncentruje się na Polsce i omawia inwestycje w województwach oraz BIZ według państwa pochodzenia. Punkt 6 przedstawia rekomendacje dla polityki gospodarczej. Ostatnia część zawiera podsumowanie.

Transportu i Handlu Morskiego" 2017, nr 14, s. 179–189, <https://doi.org/10.26881/sim.2017.4.10>; E. Molendowski, L. Remer, M. Żmuda, *Skumulowana wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych w gospodarkach państw UE-10 a kształtowanie ich międzynarodowej pozycji konkurencyjnej*, „Unia Europejska.pl” 2017, nr 5 (246), s. 3–14.

2. Inwestycje ogółem

Ta część raportu dotyczy wielkości inwestycji ogółem w państwach Europy Środkowej i Wschodniej. W tab. 1 przedstawiono dane na temat stopy inwestycji w badanych państwach. Jako inwestycje uwzględniona została zmienna *gross fixed capital formation*. W wielu źródłach danych informacje na temat wielkości inwestycji można znaleźć w dwóch ujęciach: jako zmienną *gross fixed capital formation* (GFCF) lub *gross capital formation* (GCF). Zmienna GCF jest równa wskaźnikowi GFCF powiększonemu o zmianę stanu zapasów. Dane na temat faktycznych inwestycji w środki trwałe lepiej obrazuje zmienna GFCF, która nie uwzględnia zmiany stanu zapa-

sów. Wskaźnik GCF jest natomiast stosowany do mierzenia inwestycji w rachunkach dochodu narodowego. Zgodnie z podstawowym popytowym równaniem PKB wielkość produkcji (dochodu) jest równa sumie konsumpcji, inwestycji, wydatków państwa na dobra i usługi oraz eksportu netto. Inwestycje w takim równaniu muszą uwzględniać zmiany stanu zapasów, czyli towary wyprodukowane, ale nie sprzedane, gdyż PKB mierzy wielkość produkcji w danym państwie. Dlatego też w rachunku PKB uwzględnia się zmienną GCF. Ponieważ w bazach danych pod nazwą „inwestycje” występują różne zmienne (GFCF lub GCF), należy każdorazowo sprawdzić metodologię obliczania danego wskaźnika.

Celem tej części jest zidentyfikowanie dających się zaobserwować prawidłowości w kształtowaniu się inwestycji w badanych państwach w analizowanym okresie.

W tab. 1 przedstawiono dane uśrednione dla pięciu podokresów pięcioletnich oraz jednego czteroletniego: 1990–1994, 1995–1999, 2000–2004, 2005–2009, 2010–2014 i 2015–2018. Takie dane są odporne na krótkookresowe wahania wynikające z szoków o charakterze popytowym i podażowym, następujących pod wpływem działania czynników zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Pozwalają zatem lepiej zidentyfikować pewne regularności w kształtowaniu się stopy inwestycji.

Dodatkowo w celu przedstawienia wspólnych trendów 14 państw Europy Środkowej i Wschodniej zostało podzielonych na cztery grupy: państwa Grupy Wyszehradzkiej,

Tab. 1. Stopa inwestycji w państwach Europy Środkowej i Wschodniej w latach 1990–2018 (% PKB)

Państwo	1990–1994	1995–1999	2000–2004	2005–2009	2010–2014	2015–2018
Państwa Grupy Wyszehradzkiej						
Polska	17,3 ^a	21,5	19,8	21,3	19,9	18,4
Czechy	26,3	31,8	29,4	28,3	25,9	25,6
Słowacja	30,8	32,7	27,4	25,7	21,8	22,2
Węgry	22,7 ^b	23,4	24,5	23,3	20,4	22,5
ŚREDNIA	24,3	27,4	25,3	24,7	22,0	22,2
Państwa bałtyckie						
Litwa	.	21,8	21,0	24,4	18,0	19,3
Łotwa	14,9 ^c	19,3	26,2	31,3	22,5	21,4
Estonia	26,6 ^d	28,3	29,8	32,0	25,9	23,7
ŚREDNIA	20,8	23,2	25,6	29,2	22,1	21,5
Pozostałe państwa EŚW10						
Słowenia	21,6	25,2	26,0	27,4	20,0	18,7
Bułgaria	16,5	12,4	19,3	28,5	21,3	19,3
Rumunia	18,3	20,6	21,3	29,7	26,0	22,8
ŚREDNIA	18,8	19,4	22,2	28,6	22,4	20,3
ŚREDNIA dla EŚW10	21,7	23,7	24,5	27,2	22,2	21,4
Państwa nienależące do UE						
Białoruś	27,3	24,7	23,8	31,3	35,9	26,5
Mołdawia	32,2 ^c	19,2	17,7	28,7	23,6	23,3
Serbia	.	12,7	16,4	21,4	17,6	17,5
Ukraina	23,8 ^e	20,5	19,5	22,6	16,9	15,5
ŚREDNIA	27,7 ^f	19,3	19,3	26,0	23,5	20,7

^a Dla lat 1990–1994 dane szacunkowe.

^b Dla 1990 r. dane szacunkowe.

^c Dane obejmują okres od 1992 r.; dla lat 1992–1994 dane szacunkowe.

^d Dane obejmują okres od 1993 r.

^e Dane obejmują okres od 1991 r.

^f Bez Serbii.

Źródło: obliczenia własne na podstawie bazy danych *World Development Indicators*, Bank Światowy, <https://data-bank.worldbank.org/source/world-development-indicators>; uzupełnione własnymi szacunkami na podstawie bazy danych *World Economic Outlook*, April, Update July 2019, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/index.aspx> (data dostępu: 7 września 2019 r.).

państwa bałtyckie, pozostałe państwa EŚW należące do UE oraz państwa nienależące do UE. Wartości średnie dla grup ułatwiają interpretację wyników (wszystkie średnie w tej i następnych tablicach są nieważone).

W tab. 1 jako główne źródło danych przyjęto bazę Banku Światowego *World Development Indicators*. W przypadku braku danych dla niektórych lat z pierwszego podokresu 1990–1994 obserwacje uzupełniono autorskimi szacunkami na podstawie danych o stopie inwestycji pochodzących z bazy Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW). Szacunki były niezbędne, gdyż MFW przedstawia stopę inwestycji z uwzględnieniem zmiany stanu zapasów (zmienna GCF). W przypadku szacunków własnych obliczono współczynnik skalujący będący stosunkiem stopy inwestycji z danych Banku Światowego (zmienna GFCF) oraz stopy inwestycji z danych MFW (zmienna GCF) dla pierwszego (najwcześniejszego) roku, dla którego były dostępne dane z obu źródeł. Przeliczenie wartości GCF na wartości GFCF dla lat wcześniejszych nastąpiło z uwzględnieniem powyższego współczynnika skalującego (obliczonego oddzielnie dla każdego państwa).

W badanych państwach w ostatnich latach nastąpiło obniżenie stopy inwestycji. W Grupie Wyszehradzkiej w latach 2015–2018 średnia stopa inwestycji wyniosła 22,2% PKB i była podobna jak w latach 2010–2014 (22,0%). We wcześniejszych wyodrębnionych podokresach stopa inwestycji była znacznie wyższa: 24,7% PKB w latach 2005–2009, 25,3% w latach

2000–2004, 27,4% w latach 1995–1999 i 24,3% w pierwszej połowie lat 90. XX w. Spadek stopy inwestycji został zaobserwowany także w pozostałych grupach państw. W państwach bałtyckich udział inwestycji w PKB zmniejszył się z 25,6% w latach 2000–2004 i 29,2% w latach 2005–2009 do 22,1% w latach 2010–2014 i tylko 21,5% w latach 2015–2018. Jak widać, stopa inwestycji spadła w państwach bałtyckich o prawie $\frac{1}{3}$ w ciągu ostatnich 10–15 lat. W pozostałych trzech państwach EŚW10 stopa inwestycji zmniejszyła się z 28,6% PKB w latach 2005–2009 do 22,4% w latach 2010–2014 i 20,3% w latach 2015–2018, a w państwach nienależących do UE – z 26,0% do 23,5% i 20,7% w analogicznych podokresach.

Spadek stopy inwestycji zaobserwowany na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat w całej badanej grupie jest zjawiskiem niepokojącym. Aby móc przyspieszyć długookresowy wzrost gospodarczy i doprowadzić do trwałego wzrostu produkcji, niezbędne są m.in. inwestycje w kapitale rzeczowym, które powodują wzrost produkcji potencjalnej. Postęp techniczny i wzrost wydajności nakładów jest oczywiście ważny, ale nie stanowi jedynego i samowystarczającego czynnika prowadzącego do poprawy warunków życia. Akumulacja kapitału, w tym kapitału rzeczowego, jest równie istotna.

Spadek stopy inwestycji jest także widoczny na poziomie poszczególnych państw. We wszystkich nastąpiło zmniejszenie się udziału inwestycji w PKB między okresem 2005–2009 a 2015–2018. Szczególnie intensywny spadek

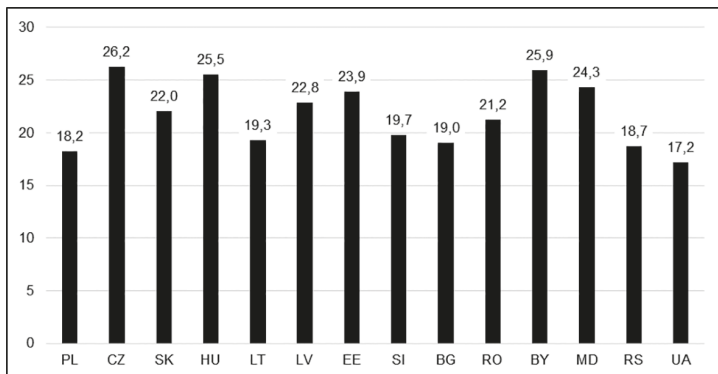
(o ok. 10 p.p.) został zaobserwowany na Łotwie, w Estonii, Słowenii i Bułgarii.

Pozycja Polski nie jest najlepsza pod względem wielkości inwestycji. Charakteryzuje się generalnie niskimi stopami inwestycji w porównaniu z pozostałymi badanymi państwami. W latach 2015–2018 średnia stopa inwestycji w Polsce wyniosła 18,4% PKB. Pod względem tej zmiennej wyprzedziliśmy jedynie Ukrainę (15,5% PKB), ale trudno dziwić się niskiej stopie inwestycji w tym kraju, biorąc pod uwagę konflikt wojskowy z Rosją i w efekcie inne priorytety w polityce gospodarczej. Liderami pod względem stopy inwestycji w latach 2015–2018 były Białoruś (26,5% PKB) oraz Czechy (25,6% PKB), gdzie stopa inwestycji kształtowała się na poziomie o 7–8 p.p. wyższym niż w Polsce.

Rysunki 1–3 pokazują najnowsze dane na temat inwestycji w państwach Europy Środkowej i Wschodniej w 2018 r. Inwestycje są przedstawione jako odsetek PKB (rys. 1), w przeliczeniu na mieszkańca w USD w cenach bieżących (rys. 2) oraz w ujęciu ogółem w mld USD (rys. 3).

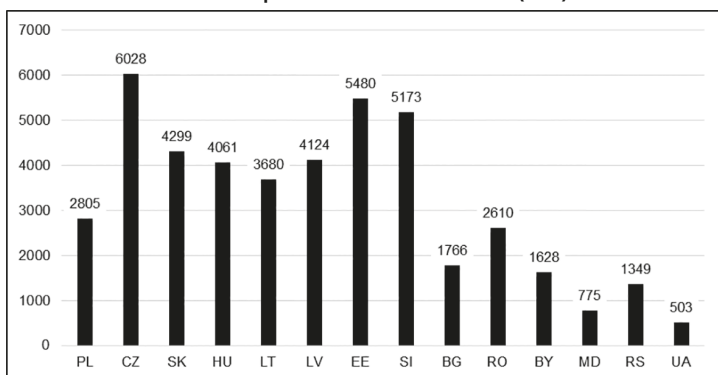
Dane z rys. 1 potwierdzają wcześniej zaobserwowane prawidłowości dla całego podokresu 2015–2018. Stopa inwestycji w 2018 r. w Polsce wyniosła 18,2% PKB i z tym wynikiem zajęliśmy drugie miejsce od końca w całej grupie, wyprzedzając jedynie Ukrainę (17,2% PKB). W 2018 r. najwyższe stopy inwestycji zanotowały Czechy (26,2%) oraz Białoruś (25,9%), wysoko w rankingu plasowały się także Węgry (25,5%), Mołdawia (24,3%) i Estonia (23,9%).

Rys. 1. Stopa inwestycji w państwach Europy Środkowej i Wschodniej w 2018 r. (% PKB)

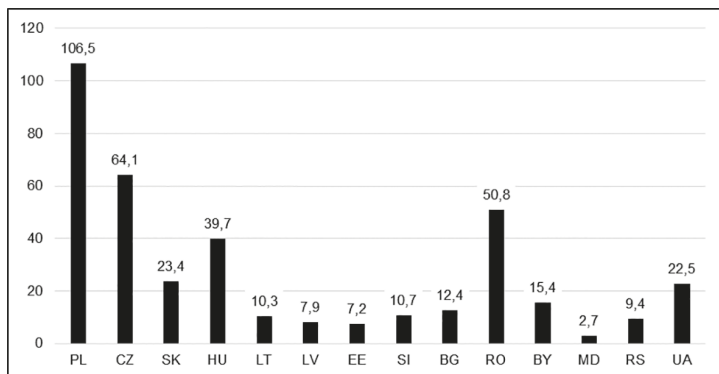
Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych *World Development Indicators*, Bank Światowy, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (data dostępu: 7 września 2019 r.).

Rys. 2. Wielkość inwestycji w państwach Europy Środkowej i Wschodniej w 2018 r. w przeliczeniu na mieszkańca (USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych *World Development Indicators*, Bank Światowy, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (data dostępu: 7 września 2019 r.).

Rys. 3. Wielkość inwestycji ogółem w państwach Europy Środkowej i Wschodniej w 2018 r. (mld USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych *World Development Indicators*, Bank Światowy, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (data dostępu: 7 września 2019 r.).

Jak widać, różnice w stopie inwestycji między poszczególnymi państwami Europy Środkowej i Wschodniej są duże. Jednocześnie trudno zaobserwować wyraźne różnice między podgrupami państw. Wśród państw Grupy Wyszehradzkiej, państw bałtyckich oraz państw Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) można znaleźć zarówno takie, w których stopa inwestycji była wysoka, jak i państwa o niskim udziale inwestycji w PKB. Z powyższych danych płynie bardzo istotny wniosek dla polityków gospodarczych w Polsce. Mianowicie należy podjąć działania w celu podniesienia stopy inwestycji o kilka punktów procentowych – przynajmniej do poziomu zaobserwowanego w Słowacji (22% PKB), a jeszcze lepiej do 25–26% PKB. Skoro taki poziom osiągnęły inne państwa

Grupy Wyszehradzkiej, to niewątpliwie jest to możliwe także w przypadku Polski.

W 2018 r. w Polsce inwestycje na mieszkańca wyniosły 2805 USD. Z wynikiem tym osiągnęliśmy ostatnie miejsce wśród państw EŚW, które przystąpiły do UE w 2004 r. Dla porównania w Czechach inwestycje na mieszkańca były ponad dwukrotnie wyższe (6028 USD). Niezłe wyniki w tym zakresie zanotowały także Estonia i Słowenia (powyżej 5000 USD). W państwach spoza UE inwestycje na mieszkańca były w 2018 r. bardzo niskie, zwłaszcza w Mołdawii (775 USD) i na Ukrainie (503 USD).

Najlepsze rezultaty Polska osiągnęła w kategoriach inwestycji ogółem (106,5 mld USD w 2018 r.). Trudno się jednak temu wynikowi dziwić, biorąc pod uwagę fakt, że nasza gospodarka jest największa w regionie. Kolejne państwa, Czechy i Rumunia, zanotowały około dwa razy mniejszy wolumen inwestycji – odpowiednio 64,1 i 50,8 mld USD.

3.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne

W tab. 2 zamieszczono informacje o napływie bezpośrednich inwestycji zagranicznych do 14 państw Europy Środkowej i Wschodniej (w ujęciu netto, co sprawia, że w niektórych latach strumienie inwestycji mogą być ujemne). Przedstawione dane dotyczą inwestycji przychodzących (*inward investments*). Pominęto dane o inwestycjach wychodzących (*outward investments*). Dla wzrostu gospodarczego państw Europy Środkowej i Wschodniej ważniejszą rolę odgrywają inwestycje, które napłynęły do danego państwa EŚW z zagranicy. Inwestycje dokonywane przez krajowe podmioty za granicą też są ważne, jednak ich cel jest odmienny i zupeł-

Tab. 2. Strumień napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do państw Europy Środkowej i Wschodniej w latach 1990–2018 (% PKB)

Państwo	1990–1994	1995–1999	2000–2004	2005–2009	2010–2014	2015–2018
Państwa Grupy Wyszehradzkiej						
Polska	0,9	3,3	3,4	3,2	2,3	2,6
Czechy	1,7 ^a	4,8	6,6	4,3	2,4	3,4
Słowacja	1,5 ^a	4,6	13,1	5,4	1,5	1,0
Węgry	3,7	8,1	4,8	4,2	5,1	-2,5
ŚREDNIA	1,9	5,2	7,0	4,3	2,8	1,1
Państwa bałtyckie						
Litwa	0,4 ^b	3,8	3,3	3,5	1,6	1,4
Łotwa	1,8 ^b	5,5	2,8	4,7	3,2	2,0
Estonia	3,6 ^b	5,7	7,4	11,0	4,9	4,0
ŚREDNIA	1,9	5,0	4,5	6,4	3,2	2,5
Pozostałe państwa EŚW10						
Słowenia	0,8 ^b	0,9	2,4	1,2	1,0	2,7
Bułgaria	0,5	3,8	8,4	17,7	2,8	3,8
Rumunia	0,4	2,6	4,0	5,9	1,7	2,5
ŚREDNIA	0,6	2,4	5,0	8,3	1,8	3,0
ŚREDNIA dla EŚW10	1,5	4,3	5,6	6,1	2,7	2,1
Państwa nienależące do UE						
Białoruś	0,1 ^b	1,6	1,0	2,6	3,3	2,6
Mołdawia	0,6 ^b	3,4	6,3	8,6	4,1	2,3
Serbia ^c	0,4 ^b	1,0	2,7	9,6	5,5	6,6
Ukraina	0,3 ^b	1,2	2,1	6,0	3,3	2,7
ŚREDNIA	0,3	1,8	3,0	6,7	4,0	3,5

^a Dane obejmują okres od 1993 r.

^b Dane obejmują okres od 1992 r.

^c Dla lat 1992–2007 dane dotyczą Serbii i Czarnogóry.

Źródło: obliczenia własne na podstawie bazy danych Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju, https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?SCS_ChosenLang=en (data dostępu: 7 września 2019 r.).

nie inaczej przekładają się one na wzrost gospodarczy oraz poprawę warunków życia w państwie, z którego pochodzą.

Dane zawarte w tab. 2 pokazują, że napływ BIZ do państw Europy Środkowej i Wschodniej jest obecnie zdecydowanie mniejszy niż pod koniec lat 90. XX w. oraz na początku XXI w. W państwach EŚW10 jako całości szczyt nastąpił w pierwszej dekadzie XXI w. W latach 2000–2004 napływ BIZ do państw EŚW10 wyniósł średnio 5,6% PKB, a w latach 2005–2009 był nawet o 0,5 p.p. większy. W obecnej dekadzie XXI w. napływ BIZ do państw EŚW10 jest wyraźnie mniejszy: wyniósł 2,7% PKB w latach 2010–2014 oraz 2,1% PKB w okresie 2015–2018.

Powyższe prawidłowości zachodzą także na poziomie pojedynczych państw. W Grupie Wyszehradzkiej oraz państwach bałtyckich największy wolumen BIZ wystąpił w latach 1995–2009, a w podokresach obejmujących lata 2010–2018 ulegał stopniowemu zmniejszaniu. W pozostałych trzech państwach EŚW10 (Słowenia, Bułgaria i Rumunia) apogeum napływu BIZ nastąpiło nieco później – po 2000 r. Ponadto w tych trzech państwach w latach 2015–2018 nie został zaobserwowany spadek w porównaniu z wcześniejszym podokresem. Natomiast w państwach spoza UE szczyt napływu BIZ wypadł jeszcze później – po 2005 r.

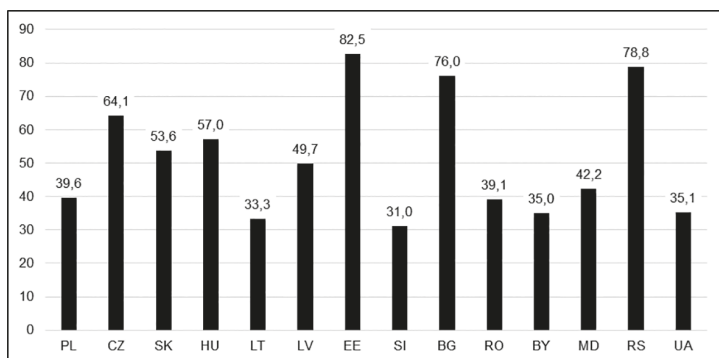
Jak widać, państwa, które rozpoczęły transformację bardzo wcześnie, największe inwestycje zagraniczne zanotowały na jej początku. W państwach przystępujących do UE w 2007 r. i państwach spoza UE szczyt napływu BIZ nastąpił później.

W Polsce w latach 2015–2018 inwestycje zagraniczne stanowiły 2,6% PKB. Z wynikiem tym plasowaliśmy się mniej więcej w połowie grupy.

Państwa EŚW będące nowymi członkami UE, takie jak Polska, należy uznać za zaawansowane gospodarczo. Ich proces transformacji w zasadzie już się zakończył i rola BIZ w rozwoju gospodarczym tych państw będzie systematycznie maleć.

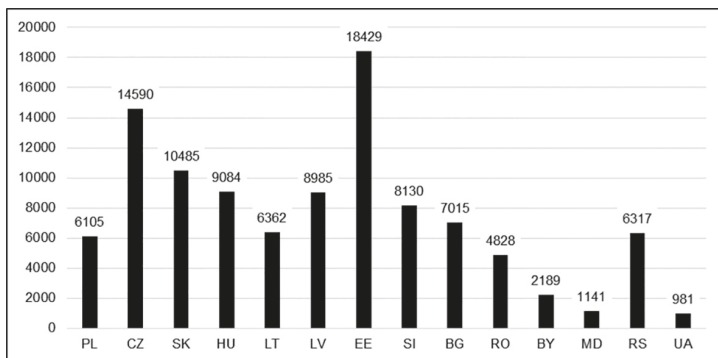
Rysunki 4–6 przedstawiają zasób (stock) inwestycji zagranicznych w państwach Europy Środkowej i Wschodniej w 2018 r. Dane te są ujęte jako odsetek PKB (rys. 4), w przeliczeniu na mieszkańca w USD (rys. 5) lub ogółem w mld USD (rys. 6).

Rys. 4. Zasób bezpośrednich inwestycji zagranicznych napływających do państw Europy Środkowej i Wschodniej w 2018 r. (% PKB)

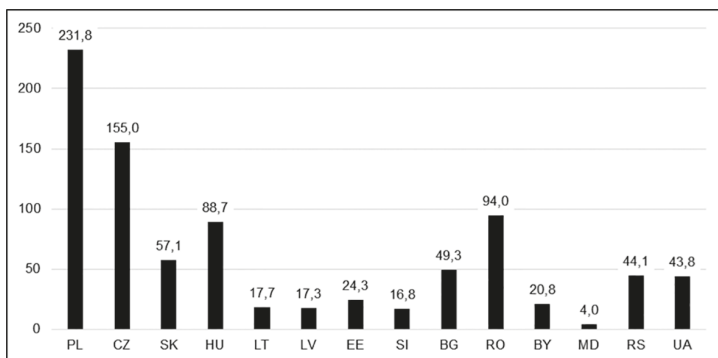
Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju, https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en (data dostępu: 7 września 2019 r.).

Rys. 5. Zasób bezpośrednich inwestycji zagranicznych napływających do państw Europy Środkowej i Wschodniej w 2018 r. w przeliczeniu na mieszkańca (USD)

Źródło: obliczenia własne na podstawie bazy danych Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju, https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en oraz bazy danych *World Development Indicators*, Bank Światowy, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (data dostępu: 7 września 2019 r.).

Rys. 6. Zasób bezpośrednich inwestycji zagranicznych napływających do państw Europy Środkowej i Wschodniej w 2018 r. (mld USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju, https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en (data dostępu: 7 września 2019 r.).

Liderem pod względem zasobu inwestycji zagranicznych była Estonia. Kraj ten zajął pierwsze miejsce pod względem udziału inwestycji zagranicznych zarówno w PKB (82,5%), jak i na mieszkańca (18 429 USD). Wysokiej pozycji Estonii nie należy się dziwić. To małe państwo o niewielkiej liczbie ludności, jednocześnie charakteryzujące się dużym zakresem wolności gospodarczej, otwartością międzynarodową i wysokim stopniem rozwoju technologicznego, co zachęca do inwestowania. W takiej sytuacji nawet jedno większe przedsięwzięcie inwestycyjne może znacząco podnieść udział BIZ w PKB oraz wolumen inwestycji per capita. Mimo że Estonia charakteryzowała się niewielkim zasobem BIZ ogółem (24,3 mld USD – rys. 6), jako odsetek PKB i w przeliczeniu na mieszkańca uzyskała zadowalające wyniki.

Zupełnie inaczej wygląda sytuacja Polski. Napłynęło tu najwięcej inwestycji zagranicznych (231,8 mld USD), niemniej w procentach PKB jest to niewiele – 39,6%, co stanowi wynik porównywalny z Rumunią i państwami WNP. Spośród państw EŚW, które weszły do UE w 2004 r., pod względem udziału zasobu BIZ w PKB w 2018 r. Polska wyprzedziła jedynie Litwę (33,3% PKB) oraz Słowenię (31,0%). Ten ostatni wynik nie jest zaskoczeniem, biorąc pod uwagę względne zamknięcie Słowenii na kapitał zagraniczny.

4.

Inwestycje w poszczególnych sektorach gospodarki

Kolejna część raportu obejmuje inwestycje w poszczególnych sektorach gospodarki. Aby zapewnić porównywalność wyników, uwzględniono dane pochodzące z Eurostatu. Publikuje on statystyki inwestycji w poszczególnych sektorach z pewnym opóźnieniem, toteż analiza obejmuje lata 1995–2017 (dla 2017 r. występują nieliczne braki danych). Zastosowano podział na sektory według NACE (Nomenclature statistique des Activités économiques dans la Communauté Européenne). Analizę ograniczono do pierwszego poziomu klasyfikacji (wg liter), łącząc dodatkowo niektóre sektory w większe grupy (tak jak w bazie Eurostatu).

W tab. 3 przedstawiono stopy inwestycji w poszczególnych sektorach gospodarki w 10 państwach Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1995–2017 (dane Eurostatu nie obejmują Białorusi, Mołdawii, Serbii i Ukrainy). Aby pokazać średniookresowe trendy, w tabeli zostały podane wartości przeciętne stóp inwestycji w pięciu podokresach. Stopa inwestycji jest liczona jako stosunek wolumenu inwestycji w danym sektorze, mierzonego zmienną GFCF, do wartości dodanej brutto w tym sektorze.

Tab. 3. Stopa inwestycji w poszczególnych sektorach gospodarki w latach 1995–2017 (% wartości dodanej brutto)

Państwo	A: rolnictwo, leśnictwo i rybactwo					B-E: przemysł (oprócz budownictwa)				
	1995–1999	2000–2004	2005–2009	2010–2014	2015–2017	1995–1999	2000–2004	2005–2009	2010–2014	2015–2017
Polska	29,5	37,0	38,8	35,7	39,8	31,6	27,5	28,6	25,8	27,0
Czechy	30,1	28,5	32,1	37,7	36,5	42,2	35,1	30,1	29,2	27,9
Słowacja	21,3	18,3	25,3	17,1	19,0	45,3	38,4	40,5	32,7	30,2
Węgry	18,5	26,8	24,3	24,2	21,0	30,5	31,5	28,7	31,3	30,5
Litwa	15,3	31,5	30,5	47,1	54,2	31,5	26,0	25,8	17,8	20,1
Łotwa	8,7	21,7	55,9	51,8	50,6	20,6	36,0	45,9	33,8	26,4
Estonia	23,7	40,9	58,9	47,5	43,5	33,7	37,3	36,9	36,7	26,1
Słowenia	29,6	29,6	36,8	31,1	39,2	26,6	30,2	30,7	27,7	23,7
Bułgaria	7,7	11,2	16,1	28,1	31,2	19,5	27,9	43,8	35,9	32,1
Rumunia	10,4	7,0	17,1	26,5	22,0	15,5	21,9	28,8	26,3	23,7

Państwo	F: budownictwo					G-I: handel hurtowy i detaliczny; transport; zakwaterowanie i usługi gastronomiczne				
	1995- 1999	2000- 2004	2005- 2009	2010- 2014	2015- 2017	1995- 1999	2000- 2004	2005- 2009	2010- 2014	2015- 2017
Polska	9,5	10,3	10,6	9,9	9,4	19,7	17,8	21,3	21,1	18,1
Czechy	15,4	18,2	15,4	14,9	15,8	31,4	27,8	32,3	24,4	22,7
Słowacja	12,2	6,4	7,0	5,7	8,1	28,7	21,1	18,2	16,7	21,8
Węgry	12,1	13,1	14,8	10,4	11,3	24,9	23,6	27,1	23,2	26,1
Litwa	14,7	13,8	18,4	6,6	10,2	26,1	18,4	19,1	12,0	13,0
Łotwa	21,0	23,8	23,1	9,4	8,9	22,9	30,6	24,4	17,2	16,9
Estonia	13,1	13,4	19,3	9,1	8,4	32,9	30,4	28,4	20,9	18,3
Słowenia	14,1	14,4	15,9	7,9	10,6	33,4	35,0	34,1	15,9	16,5
Bułgaria	24,9	49,7	74,5	50,7	75,9	13,8	22,3	25,8	16,2	19,4
Rumunia	31,3	37,2	36,5	35,1	35,3	13,8	23,1	37,0	40,1	27,3

Państwo	J: informacja i komunikacja					K: działalność finansowa i ubezpieczeniowa				
	1995- 1999	2000- 2004	2005- 2009	2010- 2014	2015- 2017	1995- 1999	2000- 2004	2005- 2009	2010- 2014	2015- 2017
Polska	47,9	33,4	22,3	21,2	17,8	35,0	23,5	15,4	10,3	9,6
Czechy	70,9	48,7	30,2	29,6	33,1	40,8	26,5	21,5	16,4	20,4
Słowacja	72,5	80,0	38,0	27,9	21,1	49,0	20,9	11,7	8,5	11,5
Węgry	60,0	44,0	31,7	24,7	28,9	18,6	13,0	10,7	9,1	9,4
Litwa	59,0	32,1	24,3	27,8	33,7	35,0	19,6	9,2	7,2	8,3
Łotwa	40,3	30,1	27,8	21,7	24,3	25,0	34,0	12,8	12,4	9,7
Estonia	32,9	33,0	25,9	25,5	24,8	51,2	8,7	6,3	8,7	7,0
Słowenia	43,9	39,7	30,9	21,7	26,0	18,3	28,2	19,1	16,0	13,3
Bułgaria	21,3	34,0	48,6	22,0	9,3	11,0	14,9	7,1	5,6	2,7
Rumunia	17,6	22,1	34,3	22,0	17,0	63,0	31,4	22,3	7,3	7,3

Państwo	L: działalność związana z obsługą rynku nieruchomości					M-N: działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca				
	1995-1999	2000-2004	2005-2009	2010-2014	2015-2017	1995-1999	2000-2004	2005-2009	2010-2014	2015-2017
Polska	51,7	61,3	76,7	72,4	72,1	16,7	12,7	12,7	11,0	11,8
Czechy	55,1	64,6	70,4	62,3	64,2	29,2	22,8	24,7	25,0	25,7
Słowacja	54,4	62,5	62,1	58,6	62,5	47,1	27,0	19,4	17,7	24,3
Węgry	66,9	68,1	65,9	36,7	42,7	18,4	17,0	15,1	14,4	14,8
Litwa	29,6	46,0	72,7	48,5	58,1	21,2	25,5	21,6	14,1	18,1
Łotwa	47,6	46,7	74,4	41,2	41,7	18,4	22,2	25,8	13,8	14,7
Estonia	41,9	46,5	84,4	50,4	74,1	34,8	35,3	26,2	25,9	20,3
Słowenia	56,3	48,9	69,9	40,3	34,1	20,8	18,5	16,8	14,3	12,7
Bułgaria	1,1	2,3	19,3	14,1	8,1	14,7	27,2	28,3	19,0	24,9
Rumunia	22,6	29,5	47,1	46,6	59,0	28,3	37,0	37,4	21,1	13,9

Państwo	O-Q: administracja publiczna i obrona narodowa; edukacja; opieka zdrowotna i pomoc społeczna					R-U: kultura, rozrywka i rekreacja; pozostała działalność usługowa; gospodarstwa domowe; organizacje i zespoły eksterytorialne				
	1995-1999	2000-2004	2005-2009	2010-2014	2015-2017	1995-1999	2000-2004	2005-2009	2010-2014	2015-2017
Polska	12,0	11,6	14,8	14,7	13,6	11,0	13,7	21,6	27,8	18,6
Czechy	20,7	24,0	24,5	23,8	21,8	19,7	26,2	25,2	20,5	18,8
Słowacja	26,5	20,4	26,7	24,4	21,4	22,5	13,1	10,2	8,8	6,8
Węgry	14,0	21,8	21,4	21,1	21,0	25,2	18,8	19,4	19,4	28,7
Litwa	16,6	20,2	35,2	31,0	24,7	12,6	11,6	18,5	8,7	9,2
Łotwa	14,7	16,3	30,2	31,0	24,9	25,5	28,8	31,0	15,5	18,7
Estonia	27,1	35,0	37,4	31,5	26,4	45,7	39,4	50,9	36,6	27,1
Słowenia	27,3	24,5	29,7	27,4	22,9	19,7	19,1	22,0	13,9	16,3
Bułgaria	31,7	25,5	41,8	31,5	16,5	1,6	7,8	10,0	11,7	18,3
Rumunia	50,6	31,9	34,0	27,6	21,4	108,3	29,3	43,0	26,2	19,2

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu, <https://ec.europa.eu/eurostat> (data dostępu: 7 września 2019 r.).

Z uwagi na ograniczenia objętościowe interpretację wyników zawężono do najważniejszych wniosków. Po pierwsze, większość państw EŚW zanotowała wysoką stopę inwestycji w rolnictwie. W Polsce w latach 2015–2017 stopa inwestycji w rolnictwie wyniosła 39,8% i była o ponad 10 p.p. wyższa niż w okresie 1995–1999. Najwyższą stopą inwestycji w rolnictwie charakteryzowały się państwa bałtyckie – na Litwie i Łotwie wynosiła ona nawet ponad 50%. W dziewięciu państwach EŚW stopa inwestycji w rolnictwie wzrosła w latach 2015–2017 w porównaniu z drugą połową lat 90. XX w. Po drugie, państwa EŚW notują w ostatnich latach jedynie niewielkie różnice w zakresie akumulacji środków trwałych w przemyśle. W okresie 2015–2017 we wszystkich stopa inwestycji w przemyśle wyniosła 20–32%. Po trzecie, w budownictwie stopy inwestycji są, ogólnie ujmując, niższe. W państwach EŚW, które przystąpiły do UE w 2004 r., wynosiły one poniżej 20% w większości badanych podokresów. Jedynie w Bułgarii i Rumunii są zadziwiająco wysokie – jednak fakt, że zjawisko to jest obserwowane w dwóch najbiedniejszych państwach EŚW, pozwala odnieść wrażenie, że występuje tam nadmierna akumulacja kapitału w tym sektorze. Po czwarte, wysokie stopy inwestycji w sektorze związanym z obsługą rynku nieruchomości (np. w Polsce ponad 70% w ostatnich trzech podokresach) wynikają z natury tego sektora i zostały zaobserwowane w wielu państwach EŚW. Po piąte, Bułgaria zanotowała bardzo niskie stopy inwestycji w latach 2015–2017 w takich sektorach, jak: informacja i ko-

munikacja, działalność finansowa i ubezpieczeniowa oraz obsługa rynku nieruchomości. Odmienność owego kraju w tym zakresie może być przyczyną jego niższego poziomu rozwoju gospodarczego.

Z punktu widzenia Polski nie da się więc zauważyć bardzo istotnych różnic w kształtowaniu się stóp inwestycji w poszczególnych sektorach gospodarki w porównaniu z państwami, które wstąpiły do UE w 2004 r. Ponadto grupa EŚW wykazała pewną konwergencję strukturalną w tym zakresie: różnice między państwami w sektorowych stopach inwestycji są obecnie w wielu przypadkach mniejsze niż pod koniec lat 90. XX w.

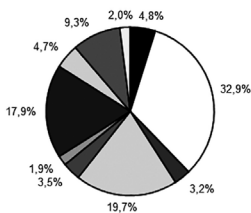
Innym sposobem analizowania inwestycji w ujęciu sektorowym jest porównanie państw pod względem wolumenu inwestycji w poszczególnych sektorach gospodarki. Dane takie przedstawia rys. 7. Dotyczy on roku 2016, ostatniego, dla którego mamy komplet statystyk dla wszystkich państw. Rysunek pokazuje w ujęciu procentowym odsetek inwestycji przypadających na poszczególne sektory gospodarki (podział na sektory jest taki sam, jak w tab. 3).

Dane z rys. 7 wskazują na duże podobieństwo państw Grupy Wyszehradzkiej pod względem struktury sektorowej inwestycji. Jednocześnie państwa tej grupy wykazywały dużą odmienność od innych państw, zwłaszcza państw bałtyckich, Bułgarii i Rumunii. W Polsce, Czechach, Słowacji i na Węgrzech najwięcej inwestycji było lokowanych w przemyśle (32–35%). W przypadku Polski i Węgier drugie miejsce

pod względem wolumenu inwestycji przypadło sektorom G–I (handel; transport; zakwaterowanie i usługi gastronomiczne), a trzecie zajęła działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (sektor L). W Czechach i Słowacji powyższe sektory też były w pierwszej trójce pod względem skali akumulacji kapitału, ale w odwrotnej kolejności. Zarówno sektory G–I traktowane jako całość, jak i sektor L we wszystkich państwach Grupy Wyszehradzkiej przyciągnęły co najmniej 13% inwestycji ogółem. Rola pozostałych sektorów w akumulacji kapitału była mniejsza.

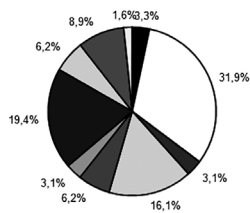
Rys. 7. Struktura sektorowa inwestycji w 2016 r. (%)

Polska

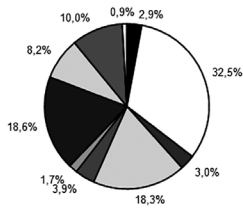
■ A □ B-E ■ F □ G-I ■ J □ K ■ L □ M-N ■ O-Q □ R-U

Czechy

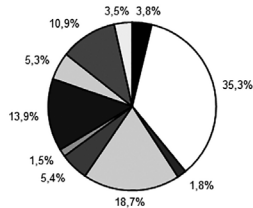
■ A □ B-E ■ F □ G-I ■ J □ K ■ L □ M-N ■ O-Q □ R-U

Słowacja

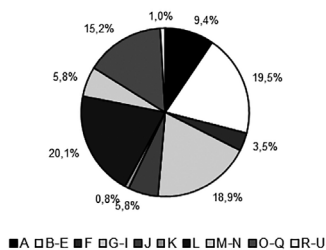
■ A □ B-E ■ F □ G-I ■ J □ K ■ L □ M-N ■ O-Q □ R-U

Węgry

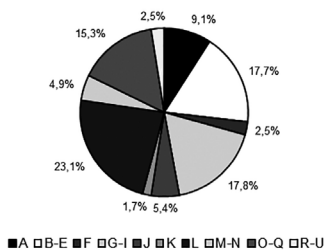

■ A □ B-E ■ F □ G-I ■ J □ K ■ L □ M-N ■ O-Q □ R-U

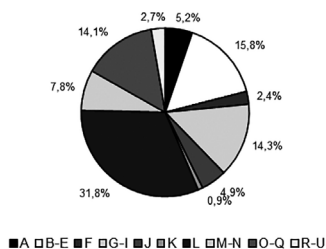
Litwa

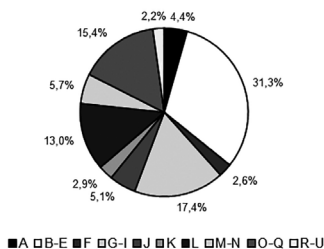
Łotwa

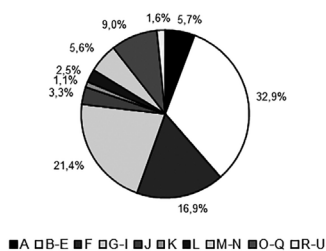
Estonia

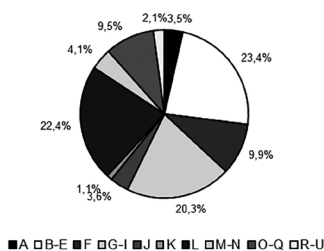
Słowenia

Bułgaria

Rumunia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu, <https://ec.europa.eu/eurostat> (data dostępu: 7 września 2019 r.).

Inna jest natomiast struktura sektorowa inwestycji w przypadku państw bałtyckich. Na Litwie, Łotwie i w Estonii przemysł odgrywa w akumulacji kapitału zdecydowanie

mniejszą rolę – inwestycje kierowane do sektora przemysłowego nie przekraczały 20% inwestycji ogółem. Z kolei rola sektorów O–Q (administracja publiczna i obrona narodowa; edukacja; opieka zdrowotna i pomoc społeczna) jest relatywnie duża. W państwach bałtyckich do sektorów O–Q jako całości napłynęło ok. 15% inwestycji, podczas gdy w państwach Grupy Wyszehradzkiej było ich zdecydowanie mniej – ok. 10%.

Podsumowując: pod względem struktury inwestycji sytuacja Polski jest w ocenie autora raportu dobra.

5.

Polska: inwestycje w województwach oraz BIZ według państwa pochodzenia

W tab. 4 przedstawiono dane dotyczące inwestycji w polskich województwach. Analizą objęto lata 2000–2017. Prezentowane statystyki uwzględniają trzy podokresy pięcioletnie i jeden trzyletni.

**Tab. 4. Nakłady inwestycyjne na mieszkańca w województwach Polski
w latach 2000–2017 (w PLN w cenach bieżących)**

Województwo	2000–2004	2005–2009	2010–2014	2015–2017
Dolnośląskie	3460	5606	6899	7907
Kujawsko-pomorskie	2262	3944	4952	5255
Lubelskie	1711	2851	4498	4166

Województwo	2000-2004	2005-2009	2010-2014	2015-2017
Lubuskie	2582	4023	6133	5587
Łódzkie	2503	4767	6467	6172
Małopolskie	2728	4222	5299	5792
Mazowieckie	6261	7583	8986	10 734
Opolskie	2124	3421	4789	7721
Podkarpackie	2006	3286	5605	4989
Podlaskie	1942	3460	4914	5103
Pomorskie	2919	5447	6194	7186
Śląskie	2906	4956	6088	6475
Świętokrzyskie	2058	3441	4678	4004
Warmińsko-mazurskie	1925	3612	4787	5201
Wielkopolskie	3510	4834	5904	7007
Zachodniopomorskie	2602	4227	5598	5673

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://stat.gov.pl/> (data dostępu: 7 września 2019 r.).

Wyniki potwierdzają istnienie dużych różnic w poziomie inwestycji między Polską wschodnią a Polską zachodnią. Jednocześnie daje się zauważyć nadzwyczaj dobrą sytuację Mazowsza, co wynika z położenia Warszawy w tym województwie i zawyżania statystyk na skutek uwzględnienia stolicy.

W latach 2015–2017 inwestycje na mieszkańca woj. mazowieckiego wyniosły 10 734 PLN. Była to liczba nieporównywalnie większa niż w pozostałych województwach, które zanotowały akumulację kapitału między 7907 PLN na mieszkańca (woj. dolnośląskie) a 4004 PLN (świętokrzyskie). Wysooko w kategoriach inwestycji na mieszkańca plasują się

**Tab. 5. Zasób BIZ napływających do Polski
według państwa pochodzenia w 2017 r.**

Miejsce w rankingu	Państwo	Wartość (mln USD)	Miejsce w rankingu	Państwo	Wartość (mln USD)
1.	Niemcy	48 128,2	16.	Finlandia	2175,0
2.	USA	26 203,5	17.	Kanada	2101,1
3.	Francja	23 266,7	18.	Korea Płd.	1783,5
4.	Holandia	21 073,7	19.	Norwegia	1512,0
5.	Wielka Bry- tania	13 819,3	20.	Czechy	1233,8
6.	Hiszpania	11 859,4	21.	Rosja	1015,9
7.	Austria	8307,2	22.	Izrael	928,9
8.	Szwajcaria	6373,8	23.	Chiny	826,5
9.	Włochy	5124,9	24.	Irlandia	779,2
10.	Japonia	4996,3	25.	Słowacja	589,2
11.	Szwecja	4335,2	26.	RPA	502,9
12.	Dania	3609,2	27.	Hongkong	465,1
13.	Portugalia	3048,7	28.	Australia	408,8
14.	Belgia	2839,0	29.	Indie	299,4
15.	Luksemburg	2400,9	30.	Litwa	297,8

Źródło: *OECD International Direct Investment Statistics 2018*, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, Pa-
ris 2019, s. 243–244.

zachód oraz południe Polski. Oprócz woj. dolnośląskiego, które zajęło drugie miejsce, w górnej części rankingu były województwa: opolskie (3. miejsce), pomorskie (4.), wielko-
polskie (5.), śląskie (6.) oraz łódzkie (7.). W województwach
tych inwestycje per capita w latach 2015–2017 przekraczały
6000 PLN. Z kolei w dole grupy, oprócz woj. świętokrzy-
skiego, które zajęło ostatnie miejsce, znajdowały się woje-

wództwa (w kolejności od najniższych inwestycji): lubelskie, podkarpackie, podlaskie i warmińsko-mazurskie.

W pierwszym analizowanym podokresie, 2000–2004, kolejność województw nieznacznie się zmieniła, ale nadal dały się zauważyć wyraźne różnice między wschodem a zachodem Polski. W latach 2000–2004 liderem pod względem inwestycji per capita było woj. mazowieckie, przy czym poziom inwestycji w tym województwie (6261 PLN) był prawie dwukrotnie wyższy niż w drugim w kolejności woj. wielkopolskim (3510 PLN). Kolejne miejsca zajęły województwa dolnośląskie, pomorskie i śląskie. Najgorzej pod względem akumulacji kapitału na mieszkańca w latach 2000–2004 wypadły województwa (od końca rankingu): lubelskie, warmińsko-mazurskie, podlaskie, podkarpackie i świętokrzyskie.

Rozpiętości regionalne w poziomie inwestycji per capita w latach 2000–2004 były większe niż w latach 2015–2017. Jest to widoczne w porównaniu województw o najmniejszym i największym wolumenie inwestycji. W latach 2000–2004 inwestycje na mieszkańca w regionie, który uzyskał najgorszy wynik, stanowiły 27% wolumenu inwestycji regionu będącego liderem, natomiast w latach 2015–2017 było to 37%, czyli o 10 p.p. więcej. Można te wyniki traktować jako konwergencję polskich województw pod względem wielkości inwestycji na osobę.

W tab. 5 zawarto statystyki dotyczące napływu BIZ do Polski według państwa pochodzenia. Z danych tych wynika, że najwięcej inwestycji zagranicznych napływało do Pol-

ski z państw Europy Zachodniej i USA. Liderem są Niemcy, z których napłynęło 48 mld USD inwestycji zagranicznych, wyprzedzając około dwukrotnie kolejne państwa w rankingu: USA (26 mld USD), Francję (23 mld USD) i Holandię (21 mld USD). Pozostałe państwa zajmują dalsze miejsca z napływem BIZ nieprzekraczającym 14 mld USD. Na uwagę zasługują relatywnie wysokie miejsca w rankingu dwóch wysoko rozwiniętych państw Dalekiego Wschodu: Japonii (10. miejsce) i Korei Płd. (18. miejsce). Szybko rozwijające się państwa Azji, takie jak Chiny i Indie, znalazły się w pierwszej trzydziestce, odpowiednio na 23. i 29. pozycji. Gdybyśmy dołączyli do Chin Hongkong (27. miejsce), Państwo Środka awansowałoby o kilka miejsc do przodu. Warto także wspomnieć o napływie BIZ z Afryki i 26. miejscu Republiki Południowej Afryki w rankingu.

Klasyfikacja państw przedstawiona w tab. 5 nie jest zaskoczeniem. Największy dopływ inwestycji zagranicznych nastąpił z państw, które są najważniejszymi partnerami handlowymi Polski. Był on także wzmocniony przez procesy prywatyzacyjne polskich przedsiębiorstw państwowych, kupowanych głównie przez koncerny międzynarodowe z siedzibą w państwach Europy Zachodniej i USA. Stąd też wynika m.in. relatywnie wysoka pozycja Luksemburga (15. miejsce). To małe państwo, a duży napływ BIZ do Polski odzwierciedla m.in. fakt, że w Luksemburgu jako raju podatkowym siedzibę ma wiele przedsiębiorstw międzynarodowych, w tym z sektora finansowego. Przykładowo w prywatyzacji spółki PKP

Energetyka przeprowadzonej w 2015 r. uczestniczył, mający swą siedzibę w Luksemburgu, fundusz inwestycyjny CVC Capital Partners, który wykupił polskie przedsiębiorstwo.

6.

Rekomendacje dla polityki gospodarczej

Rozpatrując wyniki analizy pod kątem rekomendacji dla Polski, należy skoncentrować się na dwóch aspektach. Pierwszym są rekomendacje dotyczące uwarunkowań inwestycji (czyli otoczenia instytucjonalnego kształtującego inwestycje krajowe oraz zagraniczne i wpływającego na nie). Drugim aspektem są rekomendacje dotyczące szeroko rozumianych efektów inwestycji (pod względem zarówno ilościowym, jak i jakościowym). W analizie obu tych obszarów można wykorzystać tzw. zmienne wejściowe (przedstawiające otoczenie instytucjonalne sektora inwestycji) oraz zmienne wyjściowe (mierzące skutki inwestycji dla gospodarki danego państwa).

Ocenę otoczenia instytucjonalnego inwestycji warto oprzeć na dwóch grupach wskaźników. Pierwszym są wskaźniki mierzące regulacje rynku produktów, publikowane przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju co pięć lat². Najnowsze dane dotyczą roku 2018. Wskaźniki te mają skalę od 0 do 6, przy czym bardziej pożądane są niższe wartości, wskazujące na otoczenie instytucjonalne bardziej przyjazne konkurencji (czyli o mniejszym zakresie regulacji). Dane za 2018 r. obejmują 15 państw Europy Zachodniej, Polskę oraz 6 innych państw EŚW (Czechy, Litwę, Łotwę, Słowację, Słowenię i Węgry).

W 2018 r. wartość ogólnego wskaźnika regulacji rynku produktów dla Polski wyniosła 1,45. Był to wynik gorszy niż dla pozostałych 6 państw EŚW (średnia 1,32) oraz dla 15 państw Europy Zachodniej (średnia 1,33). Jako pierwszą rekomendację dla polityków gospodarczych w Polsce należy zatem wskazać konieczność zmniejszenia regulacji rynku produktów i zwiększenia zakresu konkurencji. Ściślej biorąc, oznacza to dalsze ograniczanie kontroli państwa w obszarze rynków produktów oraz redukcję barier w rozwoju przedsiębiorczości, w handlu zagranicznym i inwestycjach zagranicznych. Zbyt duży zakres regulacji rynków produk-

² Baza danych *Indicators of Product Market Regulation*, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, <https://www.oecd.org/economy/reform/indicators-of-product-market-regulation/>.

tów jest przeszkodą w stymulowaniu inwestycji krajowych oraz napływie inwestycji zagranicznych.

Patrząc na wskaźniki szczegółowe, jako kolejną rekomendację dla polityków gospodarczych, należy wskazać konieczność zmniejszenia przeszkód w napływie inwestycji zagranicznych. Wartość zmiennej „bariery dla BIZ” (będącej zmienną składową ogólnego wskaźnika regulacji rynku produktów) w 2018 r. wyniosła dla Polski 0,43. Był to najgorszy wynik spośród wszystkich klasyfikowanych państw EŚW (wiodące pod tym względem Słowenia i Czechy zanotowały wartość wskaźnika na poziomie odpowiednio 0,04 i 0,06, a znajdująca się na ostatnim miejscu, poza Polską, Słowacja – na poziomie 0,29). Rozpatrując konstrukcję wskaźnika „bariery dla BIZ”, wśród rekomendacji dla Polski należy wymienić: konieczność zmniejszenia ograniczeń dla kapitału zagranicznego, poprawę mechanizmów kontroli dla inwestycji zagranicznych, redukcję ograniczeń w zatrudnianiu obcokrajowców, zmniejszenie ograniczeń operacyjnych, np. dotyczących tworzenia oddziałów, przepływów kapitału lub własności gruntów.

Kolejną rekomendacją jest brak konieczności zmian przepisów dotyczących poziomu ceł. Polska oraz wszystkie państwa UE notowały w 2018 r. najlepsze wyniki pod względem zmiennej składowej „bariery taryfowej”. Wartość tej zmiennej na poziomie 0 oznaczała, że średnia efektywna stawka celna wynosiła nie więcej niż 3%, co jest wynikiem zadowalającym.

Zaleceniem dla polityków gospodarczych w Polsce jest konieczność lepszego traktowania podmiotów zagranicznych. W przypadku zmiennej składowej opisującej „traktowanie zagranicznych dostawców” Polska w 2018 r. uzyskała wynik 0,96, co było rezultatem gorszym w porównaniu z pozostałymi klasyfikowanymi państwami EŚW (średnia 0,87) i grupą UE15 ogółem (średnia 0,85). Odwołując się do sposobu konstrukcji tej zmiennej, można wyciągnąć wniosek, że elementy wymagające poprawy dotyczą m.in. tego, na ile ramy prawne zamówień publicznych wymagają lub zezwalają, aby część zamówienia była zarezerwowana dla firm krajowych w przetargach publicznych na dostawę towarów i usług, a także skali dyskryminacji przedsiębiorstw zagranicznych w dostępie do rynku na korzyść podmiotów lokalnych.

Drugą grupą wskaźników pozwalających na dokonanie oceny otoczenia instytucjonalnego inwestycji są wskaźniki prowadzenia biznesu publikowane przez Bank Światowy (*Doing Business Indicators*)³. Niektóre z nich pokazują skalę trudności związaną z czynnościami dokonywanymi w przypadku podejmowania typowych inwestycji. Najnowsze dane są dostępne za rok 2018. Analizując wyniki uzyskane przez Polskę na tle pozostałych 10 państw EŚW oraz grupy UE15, można dojść do następujących wniosków i rekomendacji dla polityków gospodarczych.

³ *Doing Business Indicators*, Bank Światowy, <https://databank.worldbank.org/source/doing-business>.

Sytuacja Polski wypada niekorzystnie pod względem rejestracji nieruchomości. Liczba procedur niezbędnych do zarejestrowania nieruchomości wynosi w Polsce 6, podczas gdy w pozostałych 10 państwach EŚW jest to przeciętnie 4,7, a w grupie UE15 jako całości – 5,1. Z kolei czas niezbędny do zarejestrowania nieruchomości wynosi w Polsce średnio 33 dni, a w pozostałych grupach odniesienia – odpowiednio 23,2 i 26,9 dnia. Na tej podstawie można zarekomendować politykom gospodarczym konieczność uproszczenia procedur związanych z rejestracją nieruchomości (niezbędne są zarówno redukcja liczby procedur, jak i zmniejszenie stopnia ich czasochłonności).

Kolejną rekomendację stanowi odbiurokratyzowanie czynności związanych z zakładaniem przedsiębiorstw. W Polsce czas potrzebny do rozpoczęcia działalności gospodarczej jest niezwykle długi: to 37 dni, podczas gdy w pozostałych 10 państwach EŚW wynosi on średnio 13,6 dnia, a w Europie Zachodniej – 9,5 dnia. Nie ma natomiast konieczności ograniczania samej liczby procedur – kształtuje się ona w Polsce nawet na nieco niższym poziomie niż w dwóch grupach referencyjnych.

Dużej poprawy wymaga system sądowniczy, który jest niewydolny i sprawia, że procesy sądowe trwają w Polsce bardzo długo. Czas potrzebny do wyegzekwowania umowy wynosi w Polsce przeciętnie 685 dni, natomiast w pozostałych dwóch grupach odniesienia jest on krótszy: to odpowiednio 623,8 oraz 621,3 dnia. Warto w tym miejscu dodać, że

jedynie dwa państwa EŚW wypadają od Polski gorzej w tym zakresie. Są to Słowacja (775 dni) oraz Słowenia (1160 dni). Celem polityków gospodarczych powinno być uzyskanie przez Polskę wyników zanotowanych w państwach bałtyckich, a więc skrócenie tego czasu o $\frac{1}{2}$ – $\frac{1}{3}$: do poziomu poniżej 500 dni lub nawet – jak w przypadku Litwy – poniżej 400 dni.

Jeśli chodzi o efekty inwestycji, to można je podzielić na ilościowe i jakościowe. Pod względem ilościowym (np. stopa inwestycji w PKB) Polska zajmowała w 2018 r. przedostatnie miejsce w całej analizowanej grupie, wyprzedzając jedynie Ukrainę (rys. 1). Pod względem inwestycji w przeliczeniu na mieszkańca także jesteśmy daleko w tyle, zajmując ostatnie miejsce wśród państw EŚW, które weszły do UE wraz z pierwszym jej rozszerzeniem na Wschód w 2004 r. (rys. 2). Jako rekomendację w tym zakresie należy zatem wskazać konieczność zwiększenia wolumenu inwestycji.

Trzeba jednak pamiętać, że w przypadku wydatków inwestycyjnych liczy się nie tylko ich ilość, lecz także – a nawet przede wszystkim – jakość. Ale efektywność inwestycji bardzo trudno zmierzyć z kilku powodów: różne grupy społeczne w różnym stopniu korzystają z ich efektów; inwestycje zawsze wiążą się z pewnym kosztem i zwykle koszt ten ponoszą inne grupy niż beneficjenci inwestycji; inna może być też efektywność w krótkim, a inna w długim okresie. Z uwagi na te problemy sformułujemy tutaj pewne uwagi natury ogólnej.

Inwestycje mianowicie powinny być realizowane przede wszystkim w tych obszarach, w których krańcowa korzyść dla społeczeństwa jest największa. Powyższa reguła odwołuje się do stosowanej w ekonomii zasady analizy marginalnej, z której m.in. płynie wniosek, że przy takim samym koszcie krańcowym dana jednostka pieniądza przeznaczona na inwestycje powinna iść tam, gdzie przyrost korzyści (rozumiany bardzo szeroko: w wartościach pieniężnych lub niepieniężnych, w zależności od charakteru inwestycji) jest największy. I tego dotyczy podstawowa rekomendacja dla polityków gospodarczych: powinni trzymać się tej reguły.

Jako przykład posłuży budowa sieci dróg ekspresowych i autostrad w Polsce. Weźmy pod uwagę dwie drogi ekspresowe łączące południe Polski z Wybrzeżem: S11 wiedzie z Górnego Śląska przez Poznań do Koszalina, zaś S7 od Rabki-Zdroju i Krakowa przez Warszawę do Trójmiasta. W przypadku drogi ekspresowej S7, której większość już jest gotowa, kolejność realizacji poszczególnych odcinków jest odwrotna od pożądanej. Mianowicie nadal nie powstały jedne z najważniejszych ze społecznego punktu widzenia fragmenty, tj. północny i południowy wlot do Warszawy, północny wyjazd z Krakowa oraz wybrane fragmenty tworzące Zakopiankę (na niektórych z tych odcinków nie ma nawet wydanej decyzji środowiskowej, co oznacza, że na otwarcie drogi w najbardziej pożądanych przez społeczeństwo miejscach, charakteryzujących się dużym natężeniem ruchu, przyjdzie poczekać jeszcze wiele lat). Z kolei w przypadku S11, której

budowa jest zaawansowana w niewielkim stopniu, rozpoczęto od odcinków stanowiących obwodnice miast, przynoszących społeczeństwu największą korzyść z inwestycji. Droga ekspresowa S11 została ukończona w aglomeracji poznańskiej (wjazd do Poznania od południa i od północy); skończona jest obwodnica Ostrowa Wielkopolskiego i Szczecinka, a częściowo także obwodnica Jarocina i Kępna (ta druga ma być gotowa do 2021 r.); w realizacji pozostaje obwodnica Olesna (podpisana umowa). Jak zatem widać, w przypadku drogi ekspresowej S11 kolejność realizowanych odcinków została wybrana lepiej – zaczęto od fragmentów, które przynoszą największą korzyść. Tak też powinni postępować politycy gospodarczy w przypadku wielu innych inwestycji, w których środki (zasoby) są ograniczone i trzeba decydować o kolejności ich przeznaczenia.

7.

Podsumowanie

W raporcie omówiono sytuację 14 państw Europy Środkowej i Wschodniej pod względem wielkości inwestycji, w tym napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Analiza obejmuje 10 państw Europy Środkowo-Wschodniej, które wstąpiły do Unii Europejskiej w latach 2004 i 2007: Polskę, Czechy, Słowację, Węgry, Litwę, Łotwę, Estonię, Słowenię, Bułgarię i Rumunię, jak również 4 państwa nienależące do UE: Białoruś, Mołdawię, Serbię i Ukrainę.

W badanych państwach w ostatnich latach nastąpiło obniżenie stopy inwestycji. W państwach Grupy Wyszehradzkiej stopa inwestycji zmniejszyła się z 25,3% PKB w latach

2000–2004 do 22,2% PKB w latach 2015–2018, a w państwach bałtyckich – z 25,6% do 21,5% w analogicznym okresie. Polska charakteryzowała się generalnie niskimi stopami inwestycji w porównaniu z pozostałymi badanymi państwami: w latach 2015–2018 średnia stopa inwestycji wyniosła tu 18,4% PKB. Pod względem tej zmiennej Polska wyprzedziła jedynie Ukrainę (15,5% PKB).

Napływ BIZ do państw Europy Środkowej i Wschodniej jest obecnie zdecydowanie mniejszy niż pod koniec lat 90. XX w. oraz na początku XXI w. Państwa, które rozpoczęły transformację bardzo wcześnie, największe inwestycje zagraniczne zanotowały na jej początku. W Polsce w latach 2015–2018 inwestycje zagraniczne stanowiły 2,6% PKB. Z tym wynikiem plasowaliśmy się mniej więcej w połowie rankingu obejmującego badane państwa.

Państwa Grupy Wyszehradzkiej są do siebie podobne pod względem struktury sektorowej inwestycji. Jednocześnie wykazują dużą odmienność od innych państw, zwłaszcza państw bałtyckich, Bułgarii i Rumunii. W Polsce, Czechach, Słowacji i na Węgrzech najwięcej inwestycji było lokowanych w przemyśle (32–35% w 2016 r.).

Wyniki potwierdzają istnienie w Polsce dużych różnic w wolumenie inwestycji między wschodnimi a zachodnimi regionami przy nadzwyczaj dobrej pozycji Mazowsza. Rozpiętości regionalne w poziomie inwestycji per capita w latach 2000–2004 był większe niż w latach 2015–2017, co

można traktować jako konwergencję polskich województw pod względem wielkości inwestycji na osobę.

Największy napływ inwestycji zagranicznych do Polski nastąpił z Europy Zachodniej i USA. Na pierwszym miejscu w rankingu państw, z których pochodziły inwestycje zagraniczne w Polsce, znajdowały się Niemcy.

Bibliografia

Baza danych *Doing Business Indicators*, Bank Światowy, <https://databank.worldbank.org/source/doing-business> (data dostępu: 7 września 2019 r.).

Baza danych Eurostatu, <https://ec.europa.eu/eurostat> (data dostępu: 7 września 2019 r.).

Baza danych Głównego Urzędu Statystycznego, <https://stat.gov.pl/> (data dostępu: 7 września 2019 r.).

Baza danych *Indicators of Product Market Regulation*, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, <https://www.oecd.org/economy/reform/indicators-of-product-market-regulation/> (data dostępu: 7 września 2019 r.).

Baza danych Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju, <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/>

- reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en (data dostępu: 7 września 2019 r.).
- Baza danych *World Development Indicators*, Bank Światowy, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (data dostępu: 7 września 2019 r.).
- Baza danych *World Economic Outlook*, April, Update July 2019, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/index.aspx> (data dostępu: 7 września 2019 r.).
- Gutowski T., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce jako jedna z form międzynarodowego przepływu kapitału*, „Studia i Materiały Instytutu Transportu i Handlu Morskiego” 2017, nr 14, <https://doi.org/10.26881/sim.2017.4.10> (data dostępu: 7 września 2019 r.).
- Molendowski E., Remer L., Żmuda M., *Skumulowana wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych w gospodarkach państw UE-10 a kształtowanie ich międzynarodowej pozycji konkurencyjnej*, „Unia Europejska.pl” 2017, nr 5 (246).
- OECD International Direct Investment Statistics 2018*, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, Paris 2019.

Dr hab. Mariusz Próchniak

jest profesorem Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie i kierownikiem Katedry Ekonomii II Kolegium Gospodarki Światowej SGH. W latach 2016–2020 prodziekan Studium Licencjackiego SGH. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się na makroekonomii, a w szczególności na wzroście gospodarczym i realnej konwergencji oraz różnorodności współczesnego kapitalizmu. Jest (współ) autorem licznych książek oraz artykułów opublikowanych w takich czasopismach jak „Economic Modelling”, „Eastern European Economics”, „Post-Communist Economies” i „Empirica”. Należy do grona najczęściej cytowanych młodych polskich ekonomistów.

Treścią raportu jest analiza i diagnoza sytuacji państw Europy Środkowej i Wschodniej pod względem wielkości inwestycji, w tym napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Badanie obejmuje 14 państw Europy Środkowej i Wschodniej – 10 państw Europy Środkowo-Wschodniej, które wstąpiły do Unii Europejskiej w latach 2004 i 2007: Polskę, Czechy, Słowację, Węgry, Litwę, Łotwę, Estonię, Słowenię, Bułgarię i Rumunię, oraz 4 państwa nienależące do UE: Białoruś, Mołdawię, Serbię i Ukrainę. Szczególną uwagę poświęcono Polsce. Celami raportu są ocena sytuacji na podstawie najnowszych dostępnych danych, określenie długookresowych trendów zaobserwowanych w ciągu ostatnich kilkunastu lub kilkadziesiąt lat, a także sformułowanie rekomendacji dla polityków gospodarczych.

ISBN 978-83-66413-09-2

www.ies.lublin.pl